

Läromedelsbarometern

En statistiköversikt över läromedelsinköp i Sverige

December 2022

Inledning

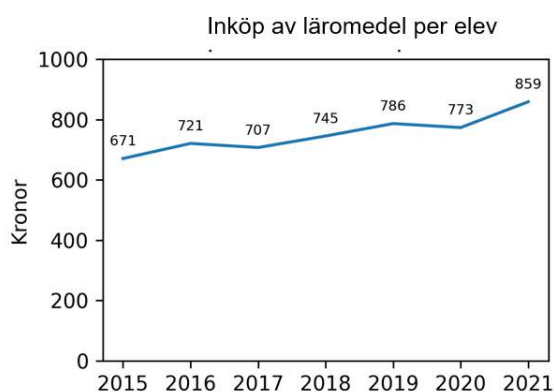
Den svenska skolans sjunkande kunskapsresultat har sedan många år varit i fokus för den politiska debatten. Mer ordning och reda och behov av fler behöriga lärare är exempel på problem som diskuterats, men läromedel saknades länge i det offentliga samtalet. Så är det inte längre.

Elevers rätt till likvärdig tillgång till kvalitativa läromedel är en fråga som ökat i betydelse de senaste åren. Den politiska medvetenheten om läromedlens värde för kunskapsutvecklingen i skolan har vuxit, inte minst tack vare slutbetänkandet från Läromedelsutredningen som presenterades för den förra regeringen under 2021. Efter valet 2022 fick Sverige en ny regering och i budgetpropositionen för 2023 satsas sammantaget nästan 1,8 miljarder kronor över tre år på att förbättra tillgången till läromedel.

Läromedelsföretagens medlemmar producerar cirka 95 procent av alla läromedel i Sverige. Läromedelsbarometern är en statistiksammansättning som Läromedelsföretagen ger ut och som möjliggjort en årlig uppföljning av läromedelsförsörjningen i den svenska grundskolan.

Rapporten har följt utvecklingen gällande ett antal nyckeltal kopplat till läromedelsinköp i Sveriges kommuner. Läromedelsbarometern ger en lägesbeskrivning av likvärdigheten i kommuner och regioner i Sverige och undersöker närmare vilka faktorer som påverkar hur läromedel prioriteras.

Rapporten utgår i huvudsak från Läromedias statistik över kommunala huvudmäns inköp av läromedel, SCB:s statistik över elevantal per kommun och befolkningens utbildningsgrad samt Skolverkets redovisade siffror över de kommunala huvudmännens totala kostnader för utbildning per elev.

De viktigaste slutsatserna från 2021 års Läromedelsbarometer

Sverige köper betydligt mindre läromedel än våra grannar i Norge och Finland

Trots en ökning av läromedelsinköp i landet, ligger Sverige fortfarande lågt i jämförelse med Norge och Finland.

Betydande skillnader mellan landets kommuner

Tillgången till läromedel varierar beroende på i vilken kommun en elev går i skolan. Statistiken visar att skillnaderna kvarstår även genomsnittligt sett över de tre senaste åren.

Positiv trend med mer läromedel, men klyftorna ökar

Trenden är positiv med större inköp av läromedel än föregående år. I rakningen av kommuners läromedelsinköp kan vi se att klyftorna mellan dem bästa och sämsta kommunerna har ökat. Mellan högsta och lägsta inköp skiljer nästan 2 000 kronor per elev.

Fler kommuner i bästa och sämsta kategorin

Fler kommuner köper läromedel för mer än 1000 kronor per elev och år, men antalet kommuner som köper för mindre än 600 kronor har också ökat.

Ökat behov av statlig statistik

Nästan all distribution av läromedel till kommunala grundskolor har skett genom en enda distributör, vilket möjliggjort sammanställningen av den statistik som ligger till grund för Läromedelsbarometern. Framgent kommer distributionen delas mellan flera aktörer, vilket kan föranleda att tillförlitlig statistik inte längre finns att tillgå. Behovet av statlig statistik har därmed ökat.

Elevers tillgång till läromedel måste garanteras i skollagen

Resultatet i årets Läromedelsbarometer, med ökade klyftor mellan kommunerna, visar tydligt att det inte räcker att tillföra pengar – kommuner kommer ändå att göra på olika sätt. De finansiella satsningarna behöver kombineras med ny lagstiftning som garanterar alla elevers tillgång till läromedel.

Stark läromedelstrend i Göteborg

Ett politiskt beslut om särskild satsning på läromedel i Göteborg ledde till att stadens grundskolor fick ett tillskott av läromedel. Göteborgs stad köpte därmed mest läromedel i landet under året (2049 kr/elev).

Statlig statistik saknas

I dagsläget finns ingen officiell, heltäckande statistik över läromedelsinköp i Sverige, vilket beror på att ingen svensk myndighet har i uppdrag att sammanställa sådan data samt att det inte heller finns en nationell definition för vad som utgör ett läromedel. Den statistik som används för att sammanställa Läromedelsbarometern bygger på Läromedias statistik över kommunala huvudmäns inköp av läromedel. Läromedelsbarometern ger därmed en överblick av hur det ser ut med tillgängligheten av läromedel i svenska skolor.

Läromedelsbarometern mäter inköp av läromedel till kommunala skolor. Enligt Skolverket är det cirka 16 procent av landets grundskoleelever som går i en fristående skola. Eftersom friskolornas läromedel distribueras på annat sätt finns dessa skolors inköp inte med i statistiksammanställningen som Läromedelsbarometern bygger på. Några tillförlitliga data för dessa huvudmäns läromedelsinköp finns inte att tillgå.

För att möjliggöra en fullständig bild av svenska elevers tillgång till läromedel behövs en heltäckande nationell statistik över läromedelsinköp där samtliga skolor inkluderas.

Risk för framtida brist på statistik

Eftersom det saknas statligt sammanställd statistik är Läromedelsbarometern i dagsläget den enda nationella sammanställningen över läromedelsinköp i Sverige.

Läromedelsföretagens medlemmar ger ut cirka 95 procent av alla läromedel i Sverige och distributionen till kommunala huvudmän sköts i stort sett av en enda aktör, Läromedia. Endast 16 procent av grundskoleeleverna går i fristående skolor, vilket gör att Läromedias statistik är nära nog heltäckande.

Efter förändringar i ramavtalen för läromedelsinköp ska distributionen framgent skötas av flera aktörer. Det innebär att det i framtiden blir mer komplicerat att sammanställa statistik över kommunala läromedelsinköp.

Om möjligheten att sammanställa statistik upphör kommer Sverige helt sakna en tillförlitlig överblick över hur tillgången till kvalitativa läromedel ser ut för svenska elever. Behovet av nationell statlig statistik blir därmed extra tydligt, inte minst för möjligheten att följa upp och utvärdera regeringens satsning på närmare 1,8 miljarder över tre år för att öka tillgången till läromedel i svenska skolor.

Det saknas en definition av läromedel

Det finns ingen juridisk eller statlig definition av vad ett läromedel är. Otydligheten lämnar utrymme för tolkning och ger även möjlighet till att aktörer kan marknadsföra sina produkter som läromedel, trots att materialet inte följer läro- och kursplaner. Det förekommer även andra kvalitetsbrister i material som i vardagstal benämns läromedel.

Ett införande av en tydlig och nationell definition av vad som får benämnas som läromedel är en central del som berörs i Läromedelsutredningens slutbetänkande. Utredningen lämnade också förslag på hur en sådan definition skulle kunna se ut. Att en definition kommer på plats är viktigt, dels för att säkerställa att de läromedel som köps in är av hög kvalitet, dels för att kunna samla in data och följa upp genomförda satsningar och målsättningar som handlar om läromedel.

Vad är ett Läromedel? Läs mer i Läromedelsföretagens [kvalitetspolicy](#).

Bristande likvärdighet i svensk skola - läromedelsförsörjningen är inget undantag

Läromedelsföretagen har bland annat undersökt kopplingen mellan läromedelsinköp och andra kvalitetsfaktorer i skolan. Slutsatsen som kan göras utifrån statistiken är att det inte finns några tecken på att kommuner som kan betraktas som socialt mer utsatta, kompenserar detta genom att göra större inköp av läromedel. Läromedel används alltså idag inte som ett kompensatoriskt verktyg i skolan. 2021 är det fler kommuner köper läromedel för mer än 1000 kronor per elev och år, men antalet kommuner som köper för mindre än 600 kronor har också ökat.

Detta förstärker ytterligare bilden av att förutsättningarna att bedriva undervisning skiljer sig markant åt mellan olika kommuner i Sverige.

Positiv trend – men i en nordisk kontext är Sverige är fortfarande på efterkälken

Precis som tidigare år kan konstateras att det finns stora skillnader i hur mycket som investeras i läromedel för grundskolan. Trenden är också positiv, även om ökningen sker från låga nivåer, satsar kommuner idag mer på läromedel än tidigare. De genomsnittliga inköpen av läromedel per elev för Sverige har ökat från 671 kronor till 786 kronor mellan 2015 och 2019. År 2020 låg motsvarande siffra på 773 kronor och 2021 har det skett en ökning till 859 kronor.

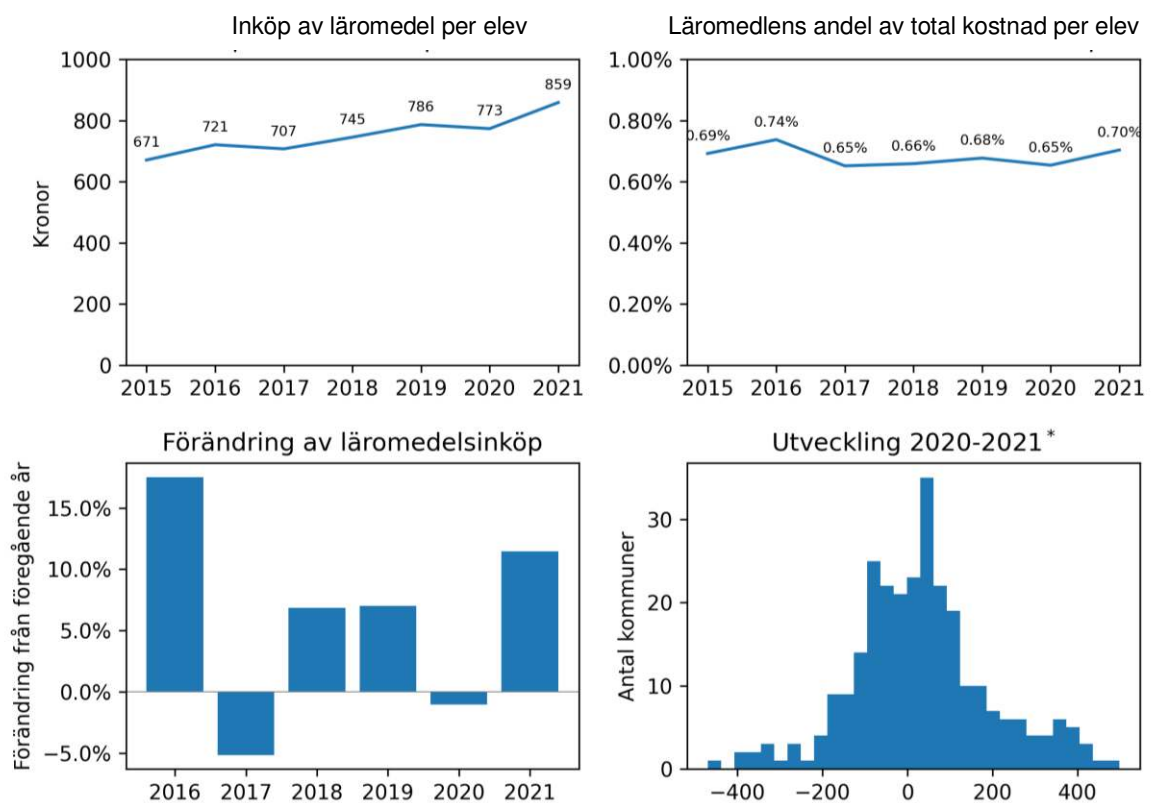
Den relativa ökningen från 2015 till 2021 är därmed betydande men som visas senare i rapporten ligger Sverige på en låg nivå jämfört med våra grannländer.

Liten positiv utveckling över tid som andel av totala kostnader

Läromedelsinköpen under 2021 följer alltså en långsiktigt positiv trend där vi kan se att flera kommuner ökat läromedelsinköpen jämfört med föregående år. Sett till läromedlens andel av den totala kostnaden per elev sker också en ökning på 0,05 procentenheter mellan 2020 och 2021, vilket motsvarar en procentuell ökning på cirka 7,5 procent. På lite längre sikt är däremot ökningen mindre påtaglig: mellan 2015 och 2021 har förändringen av läromedlens andel av den totala elevkostnaden gått från 0,69 procent till 0,7 procent, en förändring på 0,01 procentenheter eller knappt 1,5 procent.

Endast 11 av 290 kommuner satsar mer än en procent av skolans budget på läromedel.

Utveckling av läromedelsinköp 2015 - 2021

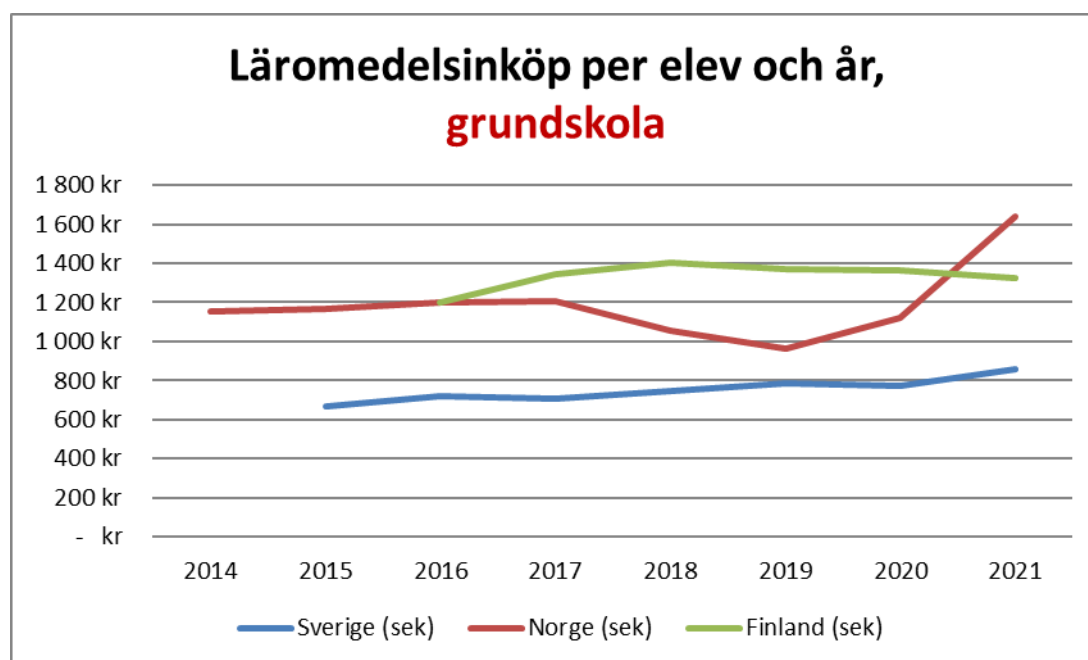
Läromedelsinköp i Norge och Finland

Sverige börjar sakta men säkert att få upp den genomsnittliga nivån på läromedelsinköp per elev. Viktigt att understryka är dock att läromedelsområdet varit eftersatt under lång tid, vilket medfört att den totala tillgången på läromedel i den svenska skolan är mycket låg.

I en nordisk jämförelse sticker i dagsläget Norge ut markant med 1641 kronor i läromedelsinköp per elev. Ökningen från 2020 – 2021 är kopplad till införandet av nya läroplaner och därmed är siffrorna för 2021 något högre jämfört med ett normalår, som år 2020 då motsvarande siffra låg på 1120 kronor.

Siffran på läromedelsinköp i Finland för år 2021 ligger på samma nivå som för år 2020. År 2021 köptes läromedel för 1328 kronor per elev jämfört med år 2020 då den motsvariga siffran låg på 1362 kronor.

Även om det skett en ökning i läromedelsinköp i Sverige, ligger Sverige fortfarande lågt i jämförelse med de nordiska grannländerna.

Sverige 859 kr för 2021 (773 kr för 2020), Norge 1.641 kr för 2021 (1.120 kr för 2020), Finland 1.328 kr för 2021 (1.362 kr för 2020)

Lista över de 10 kommuner som köpte mest läromedel under 2021

	Kommun	Summa per elev
1	Göteborgs kommun	2049 kr
2	Överkalix kommun	1758 kr
3	Ragunda kommun	1636 kr
4	Stenungssunds kommun	1586 kr
5	Säffle kommun	1413 kr
6	Pajala kommun	1398 kr
7	Töreboda kommun	1390 kr
8	Luleå kommun	1372 kr
9	Skinnskattebergs kommun	1368 kr
10	Vindelns kommun	1333 kr

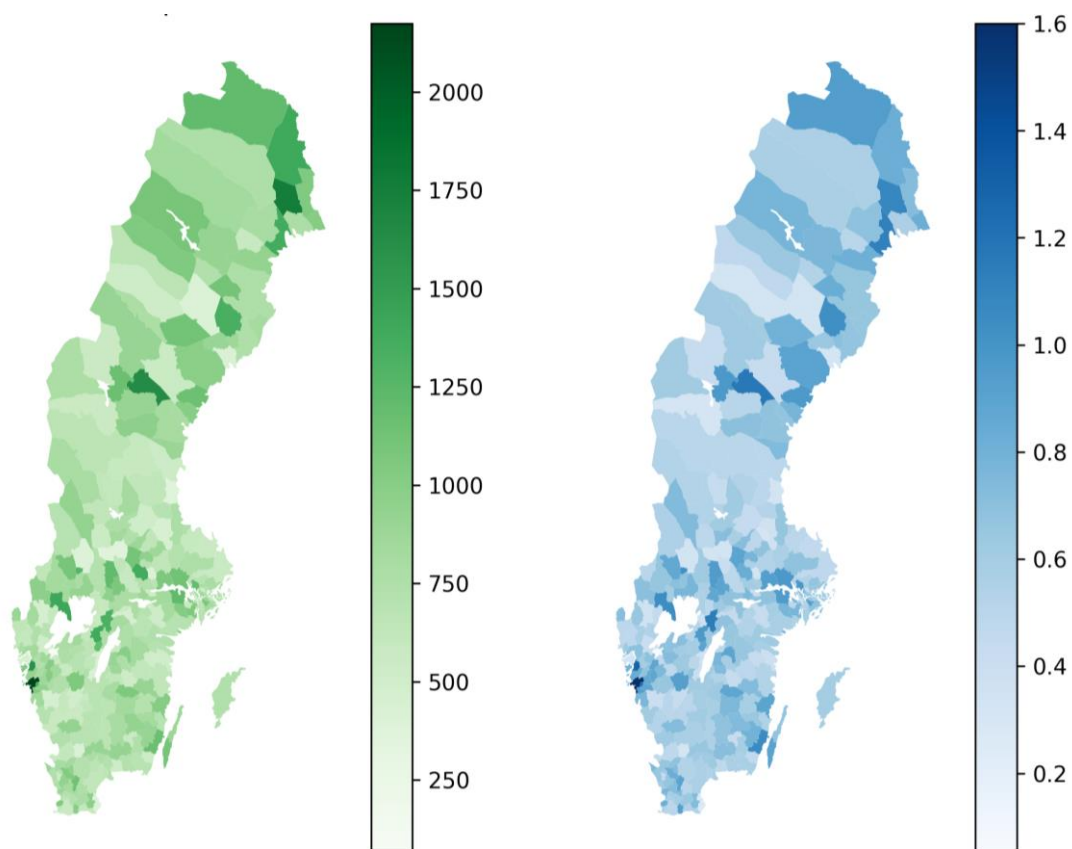
I senare avsnitt redovisas rankingutveckling över en treårsperiod för samtliga av landets 290 kommuner.

Geografiska jämförelser visar på bristande likvärdighet

Skillnaden i läromedelsinköp mellan kommuner i Sverige under 2021 är stor och vi ser en utveckling där klyftorna mellan de kommuner som köper in mest och de som köper in minst ökar.

Översikt av läromedelsinköp 2021:

Kronor per elev / andel (%) av total kostnad

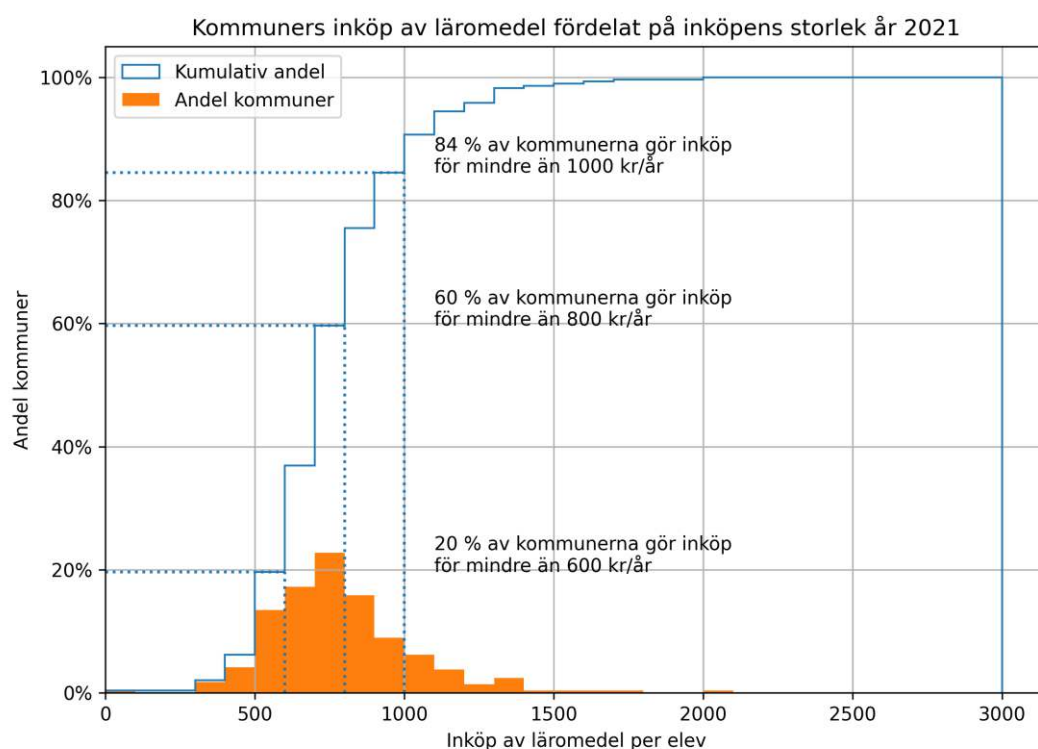
En positiv förändring har skett men klyftorna mellan kommunerna ökar

Var femte kommun i Sverige köpte in läromedel för mindre än 600 kronor per elev.

Bilden nedan visar hur stor utgift i kronor kommuner har för läromedel per elev. Spannet mellan den kommun i Sverige som köpte in läromedel för minst pengar per elev och den som köpte in för mest, är väsentligt. Den kommun som köpte in för mest avsatte 2049 kronor för varje elev medan den av landets 290 kommuner som spende-rade minst la 322 kronor per elev.

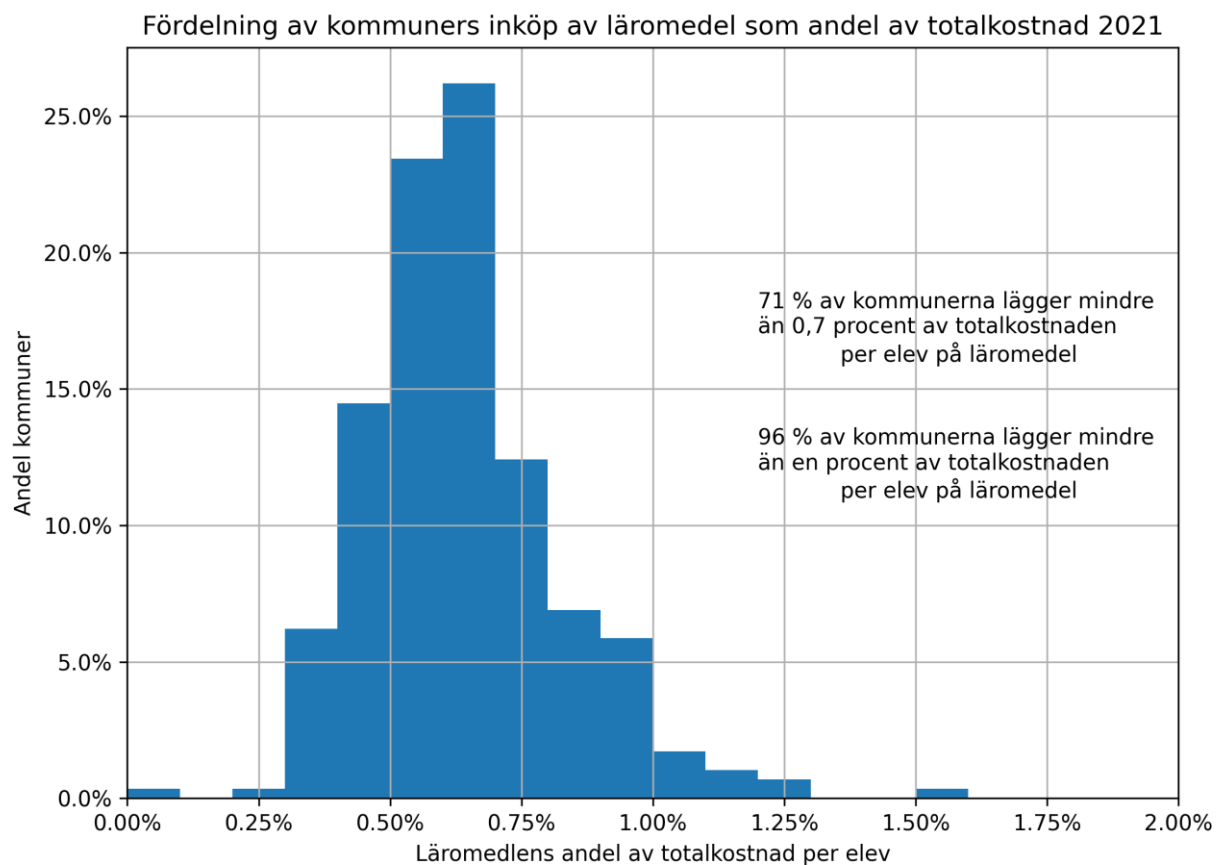
Om vi jämför 2021 med 2020 kan vi se att:

- 84 procent av kommunerna köper läromedel för mindre än 1000 kronor jämfört med 90 procent år 2020.
- 60 procent av kommunerna gör inköp för mindre än 800 kronor, jämfört med förra årets 68 procent.
- Däremot har andelen kommuner som gör inköp för mindre än 600 kronor ökat från 17 procent till 20 procent jämfört med år 2020.

96 procent av Sveriges kommuner lägger mindre än en procent av totalkostnaden för skolan på läromedel

Histogrammet nedan visar hur stor andel av totalkostnaden som läggs på läromedel i alla landets kommuner. Staplarnas höjd avgörs av hur många kommuner som lägger en viss andel av totalkostnaden på läromedel. Av grafen framgår att 96 procent av landets kommuner lägger mindre än en procent på läromedel 2021. Det är till antalet inte fler än 11 kommuner som har köpt in läromedel för mer än 1 procent av skolbudgeten.

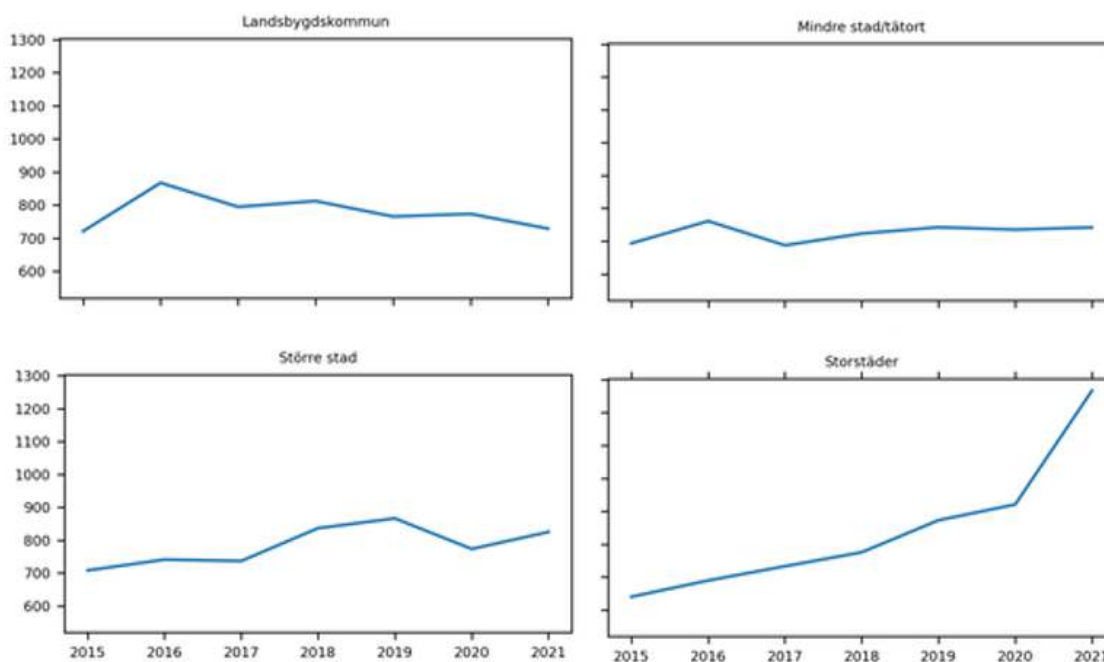
Storstäder investerar fortfarande mest i läromedel

Förutsättningarna kan skilja sig mellan olika typer av kommuner. Kostnader för lokaler är troligen högre i storstäder än i mindre orter medan utgifter för skolskjutsar är betydande i glesbygdskommuner. I årets Läromedelsbarometer, liksom föregående år, kan vi konstatera att det främst är storstäderna som fortsatt satsar på läromedel och att dessa sticker ut på ett mycket tydligt sätt.

Medelvärdet av läromedelsinköp per elev är 825 kronor (921 kronor år 2020) i större städer, vilket kan jämföras med landsbygdskommunernas medelvärde på 729 kronor (774 kronor år 2020).

Kommuners köp av läromedel per elev efter kommungrupp 2015–2021

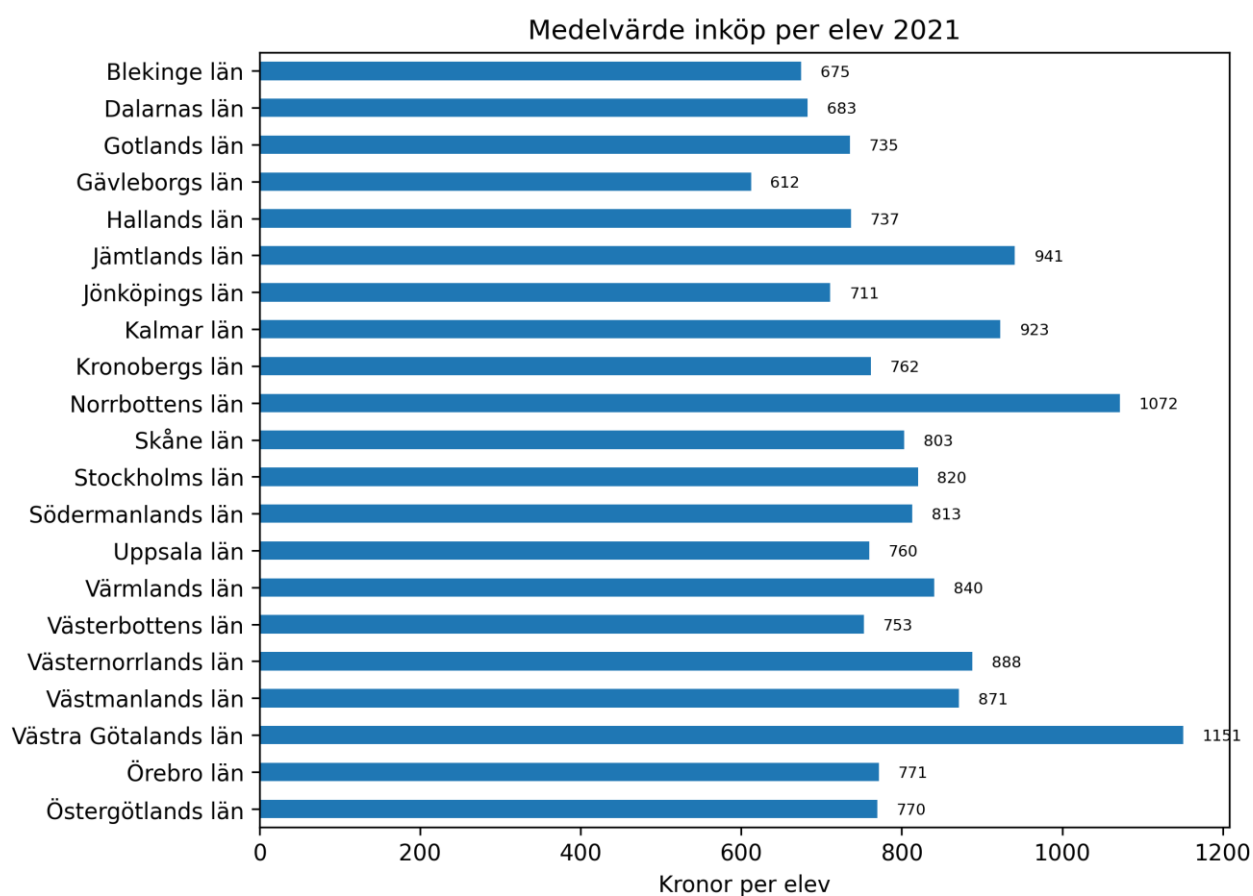
*Kommuntyperna definieras i enlighet med SKR:s kommungruppsindelning.

Regional ranking

Inköp av läromedel per elev efter län

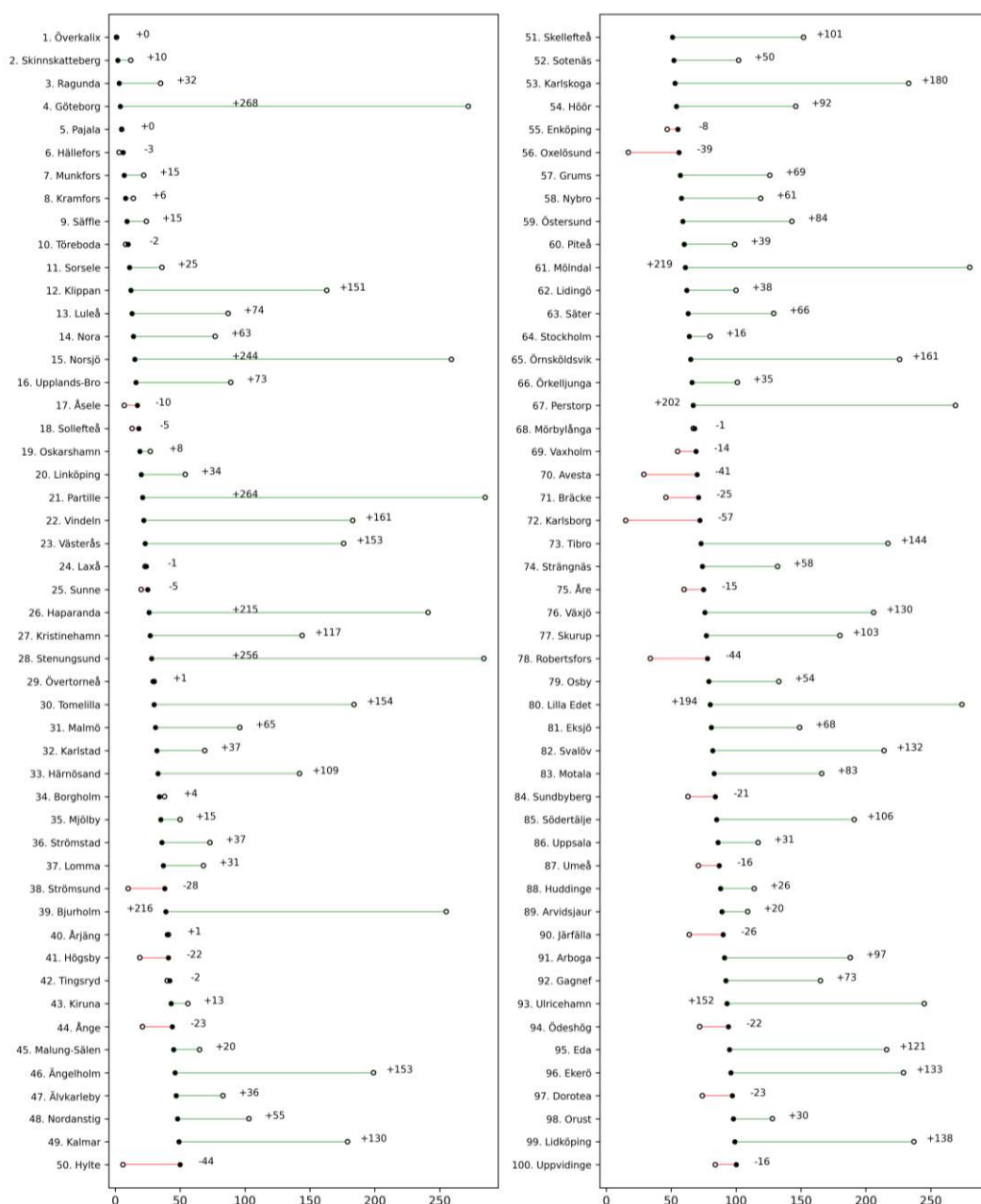
Skillnaden mellan inköp av läromedel i olika regioner är stor där Västra Götalands Regionen toppar med 1151 kronor i genomsnittligt läromedelsinköp per elev medan Gävleborg hamnar i botten.

Kommunal ranking över tre års utveckling

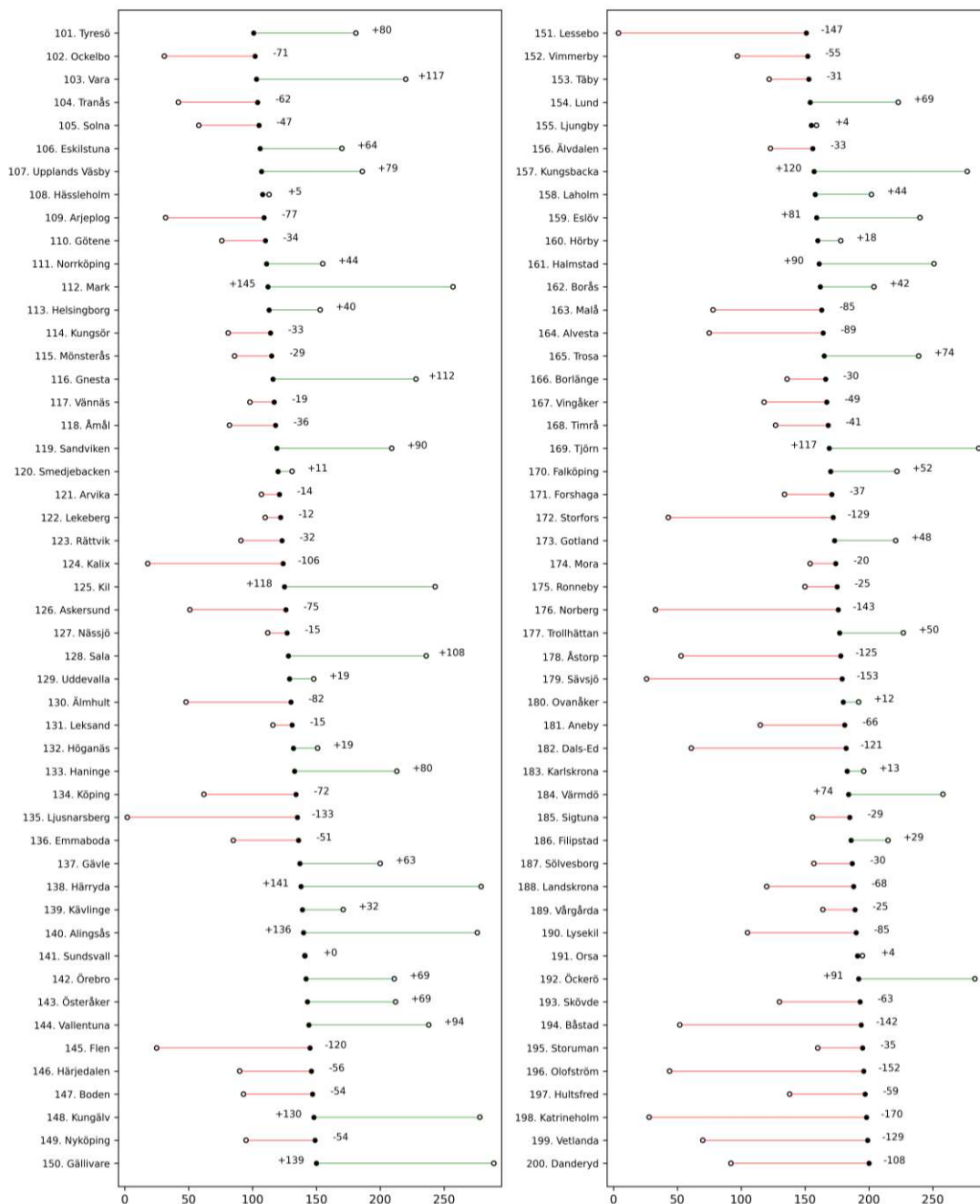
De tre följande bilderna beskriver hur kommuners ranking utifrån respektive kommuns läromedelsinköp förändrats 2017–2021. Rankingens är baserad på tre års medelvärden för att jämna ut variationer mellan enskilda år.

Förändring av ranking 2017-2021 efter 3-års medelvärde (1/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2021 och den fyllda rankingen 2017. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2017-2021 efter 3-års medelvärde (2/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2021 och den fyllda rankingen 2017. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2017-2021 efter 3-års medelvärde (3/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2021 och den fyllda rankingen 2017. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Intresserad av mer statistik?

På Läromedelsföretagens hemsida laromedelsforetagen.se finns statistik över läromedelsinköp för kommuner och regioner mellan åren 2015–2021.

Källor

Kommunala huvudmäns läromedelsinköp

Läromedias uppgifter om Läromedelsinköp

Kommunalförbund Göteborgsregionen. 13 kommuner ingår i Göteborgsregionens redovisade siffror för läromedelsinköp

Total kostnad för grundskolan

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export kostnader per kommun

Antal elever

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - Elever/Export – Antal elever per årskurs

Behöriga lärare

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export Personalstatistik med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne

Behörighet till gymnasiet

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde – Betyg åk 9/Export – Behörighet till gymnasieskolan, fr.o.m. 2011

Andel med högst grundskola i åldern 35-74 år

SCB https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_UF_UF0506/Utbildning/

Indikatorn fungerar som proxy för socioekonomisk situation, i likhet med vad SKR rekommenderar. Se: <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/folkhalsa/styraochleda-folkhalsa/folkhalsostatistik/undvikfallgropar.36222.html>

Nordisk statistik

Läromedelsföretagens branschstatistik (Sverige), Förläggarföreningen (Norge) och Finnish Publishers Association (Finland)

Kommungrupper

Kommuntyperna definieras utefter SKR:s kommungruppsindelning från 2017. Se: [Kommungruppsindelning | SKR](#)

Definition av Läromedel

Samtliga av Läromedelsföretagens medlemmar följer denna kvalitetspolicy. Se:

[Kvalitetspolicy för tryckta och digitala läromedel | Läromedelsföretagen \(laromedelsforetagen.se\)](#)